

Altijd op zoek naar de dialoog, zelden naar de confrontatie

Onderwijzer Jac P. Thijsse wist het Naardermeer aan het begin van de 20ste eeuw te redden uit de klauwen van Amsterdam, dat op die plek huisvuil wilde dumpen. 'Een waardeloze plas', oordeelden Amsterdamse ambtenaren.

Na een reeks vlammende artikelen in het *Algemeen Handelsblad* en *De Groene Amsterdammer* - geschreven door Jac P. Thijsse en collega Eli Heimans - torpedeerde de Amsterdamse gemeenteraad het voorstel.

Daarop werd op 22 april 1905 in Artis De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland opgericht. Want het Naardermeer zou pas echt veilig zijn als het onder de hoede kwam van een vereniging, was het idee.

Omdat de tachtig leden samen niet meer dan tweehonderd gulden contributie per jaar betaalden en de eigenaar 160 duizend gulden voor het Naardermeer vroeg, werd een obligatielening van 3 procent uitgeschreven. Dat bleek een vondst: zelfs uit Indië kwamen aanbiedingen en ook in Engeland bestond vraag naar *shares Naardermeer*.

In de beginjaren steunden de middelen, natuurminnende financiers, fabrikanten, zakenlieden en personen uit natuurwetenschappelijke kring de vereniging Natuurmonumenten. De organisatie ademde een regenteske sfeer. Thijsse zocht per fiets naar nieuwe natuurgebieden in selecteerde op natuurschoon. Naast aankopen zoals Korenburgerveen bij Winterswijk en landgoed De Braak bij Groningen, kreeg de natuurorganisatie in de beginjaren ook schenkingen, zoals het eiland Griend bij Terschelling en Voornes Duin.

De regenteske houding is honderd jaar later verdwenen. Natuur-

monumenten is met 946 duizend leden een afspiegeling van de samenleving geworden. De organisatie rekent twee miljoen mensen tot haar invloedssfeer, omdat achter menig lidmaatschap een compleet gezin schuilt.

Met de Naardermeer-zege was de strijd tegen Amsterdam nog niet voorbij: in 1997 bleken de stad en Natuurmonumenten opnieuw elkaars tegenpolen toen de hoofdstad besloot de woonwijk IJburg in het IJmeer te bouwen. Het verzet was fel omdat Amsterdam aangaf maling te hebben aan de ecologische hoofdstructuur EHS.

Jac P. Thijsse zocht op de fiets naar nieuw natuurgebied

De EHS (door het rijk vastgelegd in 1990) vormt de ruggengraat van de Nederlandse natuur. Natuurbeschermingsorganisaties - Natuurmonumenten voorop - lopen er mee weg, omdat de EHS de natuur de ruimte geeft. De Amsterdamse plannen met IJburg gingen daar - letterlijk - dwars doorheen.

De EHS verbindt natte en droge natuurgebieden, waardoor dieren in alle richtingen door het land kunnen hopen. Dat is cruciaal omdat beesten verder weg gelegen oorden moet kunnen bereiken om te paren. Door deze trek ontstaan populaties met grotere genetische diversiteit, waardoor de soort gezonder blijft.

In een klein dichtbevolkt gebied waar wegen, spoorlijnen, vliegvelden, woonwijken en industrieën de beschikbare ruimte opsplitsen,

wordt een groene infrastructuur als pure noodzaak beschouwd.

Natuurmonumenten wist in 1997 voldoende handtekeningen te verzamelen voor een referendum over IJburg, maar de uitslag bleek ongunstig. Ondanks deze tegenslag bleef het aantal leden toenemen.

Onder de begunstigers van Natuurmonumenten was de actie een succes, hoewel oud-voorzitter Pieter Winssemius het gebruik van het referendum als actiemiddel ontbied. De natuurbeschermingsorganisatie moet acties overlaten aan clubs als Greenpeace en Milieudeense, stelde hij.

Het referendum tegen IJburg was een van de weinige keren dat Natuurmonumenten zijn stem verhef. Meestal is de organisatie voorzichtiger met haar mening, uit angst voor ledenverlies. 'Een klein stukje in de krant kan een schandaal uitlokken, waardoor je veel leden kan verliezen', zegt oud-medewerker Wolf Waterman. 'Daarom is Natuurmonumenten vrij conservatief.'

De drang leden te behouden, heeft ertoe geleid dat Natuurmonumenten haar passie is verloren, stelt Frits Maas, die er 26 jaar werkte. Binnenkort verschijnt zijn boek *Wind mee, stroom tegen* over honderd jaar Natuurmonumenten.

'De zwakte van de organisatie is dat ze de natuur meer en meer als een recreatie- en consumptieproduct beschouwt. Natuurbescherming raakt op de achtergrond', zegt Maas in een interview in *Van Nature*, een van de bladen die Natuurmonumenten uitgeeft.

Dat blijkt uit de bezoekerscentra van de vereniging. In Rheden, aan de zuidkant van de Veluwe, verdringen zich op een moeie zondag vijftienhonderd bezoekers in de ten-

toonstellingsruimte. In het centrum zijn kalenders, agenda's, wandelgidsjes en zelfs zelf voor vermoede voeten te koop. Na een uurtje wandelen kan de bezoeker uitrusten in Paviljoen de Posbank, waar achter een glazen wand een ecobroodje en een heuvelachtig landschap kunnen worden 'geconsumeerd'.

Een wezenlijker punt van kritiek is dat Natuurmonumenten meestal zoekt naar de dialoog en zelden de confrontatie aangaat. De vereniging erkent de belangen van boeren en probeert afspraken te maken als dat een 'kansrijke aanpak' biedt. Ze steunt daarom de gewapende strijd tegen de grauwe gans, omdat de vogel de boerenackers kaalvreet. Zo blijft de verstandhouding met de boeren goed en voorkomt de vereniging ongerichte afslachting van ganzen.

De organisatie begeeft zich daarmee op glad ijs, vindt Ruud Lardinois van de Stichting Kritisch Bosbeheer. De leden kunnen de gang van zaken rond de grauwe gans niet volgen. 'Ze krijgen amper informatie over de motieven waarom Natuurmonumenten iets doet. De organisatie is gesloten, in zichzelf gekeerd.'

Jaap Dirkmaat, directeur van de Vereniging Das en Boom heeft een andere verklaring voor de gematigde opstelling. Natuurmonumenten is volgens hem een particuliere organisatie die in de praktijk een verlenkstuk is van de overheid: die koopt meestal de terreinen die Natuurmonumenten in beheer krijgt. Ook het beheer wordt voor een deel uit de overheidskas betaald. 'Haar handen zijn gebonden, want de hand bijten die je voedt, is niet snugger.'

Onderhoud van een hectare natuur kost 426 euro per jaar. De overheid geeft 96 euro subsidie. Dat betekent dat de vereniging er

Natuurmonumenten in Nederland

330 euro per jaar bijlegt. Voor de 88 duizend hectare die Natuurmonumenten beheert, moet de vereniging 30 miljoen euro uittrekken.

'Natuurmonumenten heeft geen lef', vindt de directeur van Das en Boom. 'Waarom wordt men niet kwaad als de overheid op de ter-

reinaankoop bezuinigt, de EHS laat versukken en daarmee de bescherming van planten en dieren roept? Ik verwacht dat Natuurmonumenten dan gromt, niet dat ze jaarlijks een kerstkaartje naar de minister stuurt.'

Dirkmaat vindt dat Natuurmonumenten 'breedgeschouderd' tegenover de overheid moet staan. 'En als die niet luistert, moet ze terreinen teruggeven aan de overheid. Desnoeds doet ze natuurgebieden van de hand, net als museumdirecties destijds kunstwerken verkochten toen ze het door bezuinigingen niet meer konden bolwerken.'

Niet alleen de gematigde opstelling leidt tot ergernis, soms is een natuurproject domweg onzinnig. Een van die weinig geslaagde projecten is de uitzetting van het korhoen op de Holterberg. Na vijftien jaar bestaat de populatie uit veertien of vijftien dieren, een ronduit slecht resultaat, zegt Lardinois van Kritisch Bosbeheer.

'Het begon al fout. Honderden hectaren bomen werden gekapt en afgevoerd om de korhoenders leefruimte te bieden. Daarmee raakten ze hun beschutting kwijt en werden ze een gemakkelijke prooi voor vossen en haviken.'

Lardinois hekelst niet alleen het geklungel op de Holterberg, maar heeft fundamentele kritiek op het beheer van bijna alle terreinen. Nederlandse bossen zijn saai, vooral omdat er geen grote dieren zijn. 'Herbivoren zoals eland, wisent, hert, vos, wild zwijn, paarden en pony kunnen structuur geven aan een gebied. Met hun graafwerk, gewoeten en gevreet, scheppen deze grote structuurherformers de broodnodige variatie, waardoor bossen veel gedifferentieerder worden. Alleen zo kan een gevarieerd leefgebied ontstaan met vogels, zoogdieren en insecten.'

Bij Natuurmonumenten moet elke vernieuwing worden bevochten. Het laten liggen van dood hout na een storm of het laten wegrotten van kadavers in de natuur is niet vanzelfsprekend. Pas na aanhoudende druk van Kritisch Bosbeheer ziet Natuurmonumenten nu de voordelen van de rijkdom die de natuur creëert rond kadavers en omgevallen bomen.

Lardinois vergelijkt de aanpak van de natuurorganisatie met het vastbinden van een gezond persoon in bed. 'Na een maand zesgangenmaaltijden is hij gebroken. De geknevelde natuur in de bossen gaat ten onder aan te veel zorg. Ze zijn verworpen tot saai houtakkers waar weinig te beleven valt voor dier, plant en mens. Grote grazers moeten er terugkeren. Zij kunnen de verstopte boel weer opentrekken.'

Lardinois fantaseert dat op de Veluwe, het grootste natuurgebied van Noordwest-Europa, grote grazers als de wisent komen.

Na honderd jaar is het Naardermeer opnieuw een vuurproef. De geplande aanleg van een snelweg tussen Almere en Lelystad vormt een ernstige bedreiging voor het kroonjuweel van Natuurmonumenten. Er moet een bouwput naast het meer worden drooggemalen, waardoor het waterpeil in het Naardermeer kan zakken. Bovendien zal het verkeer met grote snelheid de tunnelmond naast het Naardermeer inrazen, wat geluidshinder en luchtvervuiling veroorzaakt. Natuurmonumenten zal moeten aantonen hoe ver ze wil gaan in haar verzet.

Directeur Jan Jaap de Graeff is vastberaden: hij kondigt aan dat de vereniging zich 'met hand en tand' zal verweren tegen de dreigende aantasting van 'zijn' Naardermeer.